

HÉTKÖZNAPEK ÉS ÜNNEP

Megjegyzések az ünnepi idill luxuskritikájához

HÓDI SÁNDOR

Felér egy vaskos tanulmánykötettel a *Világosság* 1978. augusztusi—szeptemberi kettős száma, amely nem kevesebb, mint húsz szerzőtől közlő tematikus összeállítást az ünnep problémájáról. A folyóirat olvasói számára minden bizonnyal sokféle meglepetést tartogatott ez a sokszínű, gondolatébresztő összeállítás.

Meglepetéssel szolgálhatott mindenekelőtt már maga a téma is: az ünnep. Hiszen az ember a lehető legritkább esetben szokott az ünnep *mi-benléte* fölött töprengeni, azon egyszerű oknál fogva, hogy dolgos napjaink ezernyi gondja-baja után legkevesbé az ünnep viszonylagos nyugalomát és gondtalan örömet találja megoldást sürgető problémának. Életünk sivár egyhangúságában a köznapi létformát megtörő, gondjainkat egy-két napra felfüggesztő változást, *kikapcsolódást* természetesen találjuk, és várva várjuk. De még ha rácsodálkozunk is az ünnep tőlünk független periodikus visszatéréseire, legfeljebb ezeknek a rendhagyó és boldog napoknak a számát növelnénk, ezek beköszöntését sürgetnénk, és nem az ünnep közösségi-személyi háttere érdekelne bennünket.

A köznapi látásmódnál a tudományos kutatás sem látott több fantáziát az ünnep társadalmi hátterének elmélyült elemzésében. Ugyanúgy nem sietett vállalni az ünneprontó szerepét, ahogyan a köznapi észjárás is beéri e boldog napok egyszerű tudomásulvételével. Ebből fakadóan az ünnepet, amilyen gondtalan pompával van jelen gyakorlati életünkben, annyira elhanyagolta az elmélet terén. Talán nincs is az ünnepnél jobban elhanyagolt társadalmi jelenség. Mintha legalábbis az alkalmi dínomdánom körül valóban minden a legtermészetesebb rendben lenne.

Hogy az ünnep körül még sincs minden teljesen rendjén, ezt tudatosíthatta a *Világosság* tematikus száma már első olvasásra is.

Azzal, ahogyan váratlanul szembeállítja olvasóit az örömteljesnek vélt esemény kérdőjeleivel, az eddig fenntartás nélkül fogadott élethelyzet rendezvényjellegével, ahogyan felszínre hozza és megfogalmazza azokat a lappangó kételyeket, amelyek olykor bizony még az ünnep legmagasz-

tosabbnak nyilvánított perceiben is ott lapultak bennünk, az ünnep fogalmának korábbi ártatlan és örömteli csengése egyszeriben nyugtalanítóvá, disszonánssá vált bennünk. Nagyjából annak megfelelően, ahogyan a sokféle olvasmány hatására a problémátlannak vélt jelenségkör követetlennül szerteágazóvá és bonyolulttá mélyült.

A jelenség vizsgálatának ez az összetüze volna talán a másik nagy meglepetés az olvasó számára. Az az imponáns felvonulás, ahogyan mindjárt húsz szerző, könyvnyi terjedelemben vallatja, faggatja az ünnep sokféle társadalmi vonatkozását. Szóhoz jut itt a filozófia, a történettudomány, a szociológia, a néprajz, a vallástörténet és kultúrantropológia, de még a politika és közélet is, csak éppen kurtán-furcsán a lélektan maradt le a díszes seregszempléről — nem először és nem utoljára a fontosabb kezdeményezések esetében. Hiánya csupán azért szúr szemet, mert az ünnep alapvető és lényegi sajátosságait tekintve éppen mind szociálpszichológia, mind személyiség-lélektani szempontból tartalmaz egy s más értelmeznivalót. Egyébként az ünnep sokféle vonatkozása méltóképpen reprezentálódik ebben a folyóiratszámában, és az olvasó nem fogja feltétlenül hiányolni a pszichológiát. Már csak azért sem, mert már így is inkább a bőség zavara jelent számára problémát. A különböző rendű és rangú írások annyiféle módon és szálon kuszálják-bogozzák az ünnep sokféle vonatkozását, hogy olvasó legyen a talpán, aki le tudja belőlük vonni a végső konzekvenciát.

Akár a könnyebbik végét vállaljuk a dolognak s csak tallózunk a mennyiségileg és sokrétűen imponáló anyagban, akár vállaljuk — nem kevés erőfeszítéssel — minden írás szisztematikus végigolvasását, a végső eredmény nagyjából egyre megy. Annyi a felszínes tallózásból is mindenképpen kiderül, hogy az ünnep korántsem olyan egyszerű és természetes jelenségköre életünknek, mint ahogy azt esetleg korábban hittük, végérvényes választ azonban a legodaadóbb olvasó sem kap az ünnep mibenlétéről.

Csak helyeselni lehet a szerkesztőség álláspontját, miszerint nem törekedett mindenáron arra, hogy az egybegyűjtött írásokból egységes válasz kerekedjék ki. Hiszen a tulajdonképpeni feladat — legalábbis ez idő tájt még — egyáltalán nem az, hogyan lehetne egységesen elfogadott és közmegelegedésre szolgáló választ adni arra a kérdésre, hogy „mi az ünnep?“, hanem éppen ellenkezőleg, az ünnep túlon túl természetesnek és egyértelműnek látszó definícióján kell előbb a *gondolkodás számára részt ütni* ahhoz, hogy ez a jelenségkör egyáltalában feltárhassa számunkra mélyebb értelmű összefüggéseit. Csak az ünnep kezdetben szükségképp ellentmondásos elemzése révén juthatunk el együttélési viszonyaink sajátosságaira vonatkozó újabb és árnyaltabb ismereteink gyarapításához. Mert — amint azt a szerkesztőség gondos bevezetőjében olvashatjuk — ha első megközelítésre egyszerűnek tűnhet is „az ünnep mibenlétének rövid összefoglalása — mondjuk: a munkaidő, a hétköznapi élet periód-

duisait felváltó, a hétköznapi élet normáit többé-kevésbé hatályon kívül helyező napok, időszakok, melyek egy részét a tradíció, másikat pedig az egyes közösségek életének kiemelkedő eseményei jelölik ki —, akkor egy ilyen cikk-együttes első feladatai közé tartozik, hogy megnehezítse a válaszadást e kérdésre, bemutatva az ünneplés módozatainak, alkalmainak sokféleségét, s rávilágítson, hogy olykor hasonlóknak tűnő formák milyen eltérő társadalmi, kulturális tartalmakat foglalhatnak keretbe a történelem folyamán, de akár egyazon társadalom különféle rétegeiben is.”

A fentebb mondottak értelmében, amilyen nehéz, éppannyira felesleges is volna a tematikus összeállítás írásait akár egymással összevetni, akár valamely elvont értékmérce szerint rangsorolni. Hiszen, ha mégoly nagy színvonalbeli különbségek tapasztalhatók is közöttük, szerepüket, értelmüket nem annyira kidolgozottságuk színvonala határozza meg, mint inkább tárgyuk jellege, szempontjaik sajátosságai. És ebben az értelemben úgyszólván minden írás megállja helyét, érdemes elolvasni és átgondolni valamennyit. És ha választ nem is kapunk mindig a bennünk felvetődő kérdésekre, ismeretkörünk mindenképpen árnyaltabb és gazdagabb lesz.

Túlságosan is leegyszerűsíténénk azonban e tematikus összeállítás jelentőségét, ha tanulságait pusztán az olvasói tudatformálásra szűkíténénk. Túl a személyi tudatformálás lehetőségén, a gondolkodtatás kényszerítő körülményén, elsősorban a társadalomtudomány kap itt kemény leckét. E tematikus szám alapján ugyanis az ismeretszerzésnek és megismerésnek nemcsak az a gazdag lehetőségköre válik nyilvánvalóvá, amely konkrét társadalmi jelenség — esetünkben az ünnep — *egyidejű* történeti, szociológiai, kultúrantropológiai stb. vizsgálatától remélhető, de megmutatkoznak azok a hiányosságok és fogyatékoságok is, amelyek általában véve jellemzik társadalomtudományos gondolkodásunkat. Így például ennek a tanulmány-összeállításnak a gondolatgazdagsága és sokszínűsége sem leplezheti el azt az *elvi bizonytalankodást* és *gondolati erőtlenséget*, ami konkrét társadalmi jelenségek háttérének feltárásában, a *lényegi összefüggések kibontásában* úgyszólván mindig tetten érhető. És, ha a *Világosság* „ünnepszámához”, túl a vállalkozás dicséretességén és a kivitelezés sokszínűségén, kívánczolna egy-két hiányt jelző észrevétel is, úgy az éppen ehhez fűződik.

A lehetséges „kifogások” nem abban a formában merülnek fel, hogy konkrétan egy-egy írásmű hogyan és miben tűnik következetlennek. E téren a vitának különben sem lenne sok értelme, hiszen a számonkéréshez az alap kizárólag csak a szerző körvonalazta célkitűzés lehetne. A bennünket nyugtalanító kérdés inkább úgy merül fel, hogy összességében — s nem kevésbé éppen a szerzői célkitűzések eredményeként — e tanulmány-összeállítás egészét miért jellemzi bizonyos gondolati erőtlenség, hogy az ünnep elemzésére vállalkozó tanulmányok, ha már külön-külön

nem is, de legalább egymást kiegészítve miért nem jutnak el az alapvető összefüggésekig? A terjedelmes, sok csűrés-csavarás után miért nem lepkeződik le, miért nem válik egyértelművé az ünnep ideologikus szerepe?

Nem mintha az íráskok nagy része valamilyen formában nem érintené az ünnep ideologikus szerepkörét. Találhatók szépszerével hivatkozások és utalások erre, a következetesen végig nem vitt vagy kibontatlan gondolatok miatt azonban az érdemi szintézis lehetősége mégis elmarad, s az olvasó szemében az ünnep végül is megőrzi illuzórikus jellegét.

A „leleplezés” terén legmesszebb talán még Kulcsár Péter megy el *A reneszánsz ünnep* című kitűnő elemzésében, de ő is csak egy odavetett mondat erejéig. „Az ünnep — írja — mindig és mindenütt a társadalomszervező osztály önkifejezési formája.” S bárha ez általában véve igaz, mégis, mivel előzetesen egy letűnt kor vigalmi formáiról beszél és ennek kapcsán ejti ezt a megjegyzést, sommás konzekvenciájával az olvasó aligha tud valamit is kezdeni. Nemcsak azért nem tud, mert a múlt számlájára elhangzó helyes meglátásoknak a jelenre vonatkoztatva mindig nehéz érvényt szerezni, hanem mert önmagában véve túlságosan is elvont igazság ez ahhoz, hogysem a többi írás alapján konkrét tartalmat nyerhetne. Konkrét tartalommal pedig már csak azért sem igen telítődhet, mert a tanulmány-összeállításban szereplő írásművek többsége sokkal inkább az ünnep magasztos jellegének ad hitelt, mintsem annak — sokkal kevésbé dicső — társadalomszervező funkcióját leplezi le.

Vannak persze polemikus hangvételű íráskok, amelyek vállalják ugyan az ünnep különféle visszasságainak „leleplezéseit”, de ezt — tudva vagy sem — valamiféle „igaz” ünnep érdekében és védelmében teszik.

Az ünnepi hangulat felemáságával kapcsolatban legtöbbször az elidegenedettséget említjük. Közéjük tartozik Andor Csaba is, aki úgy véli, hogy különbséget kell tennünk az elidegenült és a nem elidegenült ünnepek között. Az előbbieket többek között már csak arról is könnyen felismerhetjük — mondja Andor Csaba —, hogy ilyenkor „ünnepélyes külsőségekről”, „ünnepélyes keretekről” beszélünk, de nem „beisőséges ünnepről”, nem „tartalmas ünnepségről”.

Andor szerint az elidegenült ünnepeket kétféleképpen is lehet értelmezni.

1. Elidegenültnek tekinthető az ünnep annak következtében, hogy az ünnepségszobjektuma — mármint az ember — elidegenült lényként él a társadalomban. Az ünnep, ebben az értelmezésben, (rendszer)stabilizáló funkciót tölt be, hiszen az (elidegenedett) ember az ünnepségekben való részvételével újratermeli viszonyai elidegenültségét. Felismeri az ember ilyen helyzetét vagy sem, az ünnephez való viszonya, s maga az ünnep is, elidegenedett.

2. Az elidegenített ünnep másik jelentéséhez akkor jutunk közelebb — írja Andor Csaba —, „ha lemondunk az elidegenülés pszichológiai vagy

éppen misztikus értelmezéséről". S hogy ő maga szívesen lemond erről, afelől nemigen hagy kétséget.

Ebben az esetben elidegenített ünnep alatt azt kell értenünk, hogy a szubjektum az ünnepséggel mint külső aktussal kerül szembe, amit mégis elfogad, amihez alkalmazkodik, amiben tehát maga is részt vesz. „Az ünnepély — legelidegenültebb formájában — maximálisan szabályozza és korlátozza a résztvevők viselkedését, a minimumra csökkenti a spontaneitást, egyirányúsítja a kapcsolatot feladó és címzett között, és a címzettek mind egymástól, mind a feladótól izolálja, és e folyamat során a feladó az ünnepély olyan szemantikai interpretációit kínálja fel, amely mind tőle, mind a címzettől, mind pedig az ünnepélytől idegen; a részvétel passzív részvétel, ahol mindenki egy tőle független ünnepélyes aktusnak van alárendelve, vagyis a részvétel valójában az ünnepély 'elszenvedését' jelenti.”

Lehet, hogy az információelmélet szempontjából az idézetben nagy bölcsesség rejlik (a cikkből vett idézet a szerzőnek előkészületben levő információelméleti témájú kötetéből való), ami azonban az elidegenült ünnep kétféle értelmezését és a belőle kisejlt „igaz” ünnep lehetőségét illeti, azt nem hagyhatjuk teljesen szó nélkül. Nem hagyhatjuk már csak azért sem, mert az „igaz” ünneppel kapcsolatos naiv hit és remény más írásokban is, sokkal nyíltabb utalások formájában vissza-visszatér.

Az „igaz” ünnepeket legtöbbször az ún. „népi ünnepélyek” formájában, ezek kapcsán szokták emlegetni. Ez alkalomból — úgy vélik sokan — felborul minden szabály, a cselekvési megnyilvánulások, magatartások kaotikus összevisszaságban zajlanak, az öröm spontán és túláradó...

Nos, aligha szerencsés ennek az illúzióknak felülnünk. Mert e karneváli viselkedés mögül, a legvadabb és legtúláradóbb, a legfelszabadultabb és a végsőkig spontánnak tűnő örömünnepek alkalmából is a tüzetes elemzés, az alaposabb megfigyelés mindig felszínre hozza az „elszabadult” ünnep mindenkor szigorú „koreográfiáját”: a maga zajzenéjével, az elhangzó szövegekkel, a felvonultatott maszkokkal, díszletekkel, s a hangulatkeltés egyéb eszközeivel.

Tulajdonképpen már Goethe „részlet arra, hogy a különálló, látszólag egymással semmilyen kapcsolatban nem levő karneváli csínyek, malackodások, durva bizalmaskodások mögött — még amikor a legkomolytalanabbak is — egységes világlátási mód és egységes stílus rejlik” — írja a fentebb elmondottakkal kapcsolatban Bahtyin. De távolról sem egyetértőn! Szerinte ugyanis Goethe „a szóban forgó jelenségeket elméletileg nem tudta helyesen és világosan kifejteni”. Nem tudta, mert a Hamvazószerdai elméletekben „a nagyszerű éleslátással leírt karneváli formákat (...) teljesen áttereli az egyéni és a szubjektív valóság-érzékelés szférájába”. Holott — mondja Bahtyin — az, ami a karneváli forgatagon keresztül föltárulkozik, „az éppen a népi sorsrész, amely elszakíthatatlanul kötődik a földhöz, és a kozmikuság elve hatja át”.

Nos, megítélésünk szerint, a „népi sorsérzéstől” és a „kozmiasság elvétől” éppenséggel Bahtyin ünnepi fejtegetéseit hatja át, Goethe „individualista magyarázatánál” is inkább, a kifogásolható spiritualista valóságérzékelés. Mert az a „népi sorsérzés”, amelyről Bahtyin beszél, csak úgy és csak abban az értelemben „népszellem”, amennyiben az adott létforma intézményrendszerének szelleme, és akként kötődik a földhöz, amennyiben az adott termelési-elosztási viszonyok „kozmiasságának” elve hatja át — ha mindjárt ünnepi köntösben is.

Bahtyin komolyan veszi, hogy a karneváli ünnepség a „nép módján” szerveződik, vagyis „kívül és szemben állva az összes rákényszerített, érvényben levő társadalmi, gazdasági és politikai formával, amelyek az ünnep idejére mintegy felfüggesztődnek”. Szerintünk viszont naivitás a karneváli „szabadságot” komolyan venni, hiszen ha úgy volna, ahogyan Bahtyin véli, ha a karnevál a maga szertelenségével együtt nem lenne szigorú formákhoz kötve, elvekhez fűzve, ha nem hatná át az uralkodó rend szelleme, az elszabadult néptömeget, a felrúgott keservet és a szabadjára eresztett életörömet senki emberfia sem szabályozhatná meg többé. Márpedig alkalmasint az ünnep után minden zökkenő nélkül visszaáll a rend, s folytatódik az élet a régi medrében.

Bahtyin szerint a karnevál világában a népnek az az érzése, hogy halhatatlan, összekapcsolódik a fennálló hatalom és az uralkodó igazság viszonylagosságának érzésével. De még ha így volna is, és nem csupán egy absztrakcióval, a „néppel” szemben elfogult szerzői véleménnyel állnánk szemben, az ünneplés tényével a „nép”, akarva vagy sem, éppen az uralkodó rend és a fennálló hatalom örökérvényűségének ad hitelt. Mert éppen a létezés alapvető feltételein való változtatás igényéről kell lemondani az ünnep illuzórikus világáért, az egy-két napos szimulált életért. Mint ahogy abban sem lehet feltétlenül egyetérteni, hogy a népi ünnepélyek kizárólag a jövőbe tekintenek, hogy azt játsszák el, miként fog majd egy boldog aranykor diadalmaskodni a mostoha múlt fölött: miként valósul majd meg a nép anyagi jóléte, miként fog győzedelmeskedni a szabadság, és egyenlőség... Talán az ünnepi hangulatban benne feszülnek efféle vágyak is, de mégsem lehet ezeket a vágyakat domináns élményeknek nyilvánítani. Már csak azért sem, mert elvégre mégiscsak *megvásárolt* örömmel, jókedvvel állunk szemben.

Ebből fakadóan, nem annyira a jövő látomásai, mint inkább a tömjén füstje jellemzi az ünnepeket. S minél „igazabb”, „bensőségebb” az ünnep, annál nagyobb mértékben van ez így.

Bahtyin elfogultságával szemben Pieper már sejteti velünk az „igaz” ünnep kelepccéjét. Pieper szerint ugyanis az ünneplés csak akkor valódi, akkor bensőséges — és „igaz” —, ha megtaláljuk benne a hitet, hogy a világ alapjában véve rendjén van, hogy benne élni jó, ha azonosulunk ezzel a hittel és meggyőződéssel. És kicsiben, nagyban minden ünnepi parádé erre megy ki, azt volna hivatott velünk elhíttetni, ahhoz szeretne

bennünket megnyerni, hogy fogadjuk el és ünnepeljük a dolgok adott rendjét. Ezért is az ünnep nem egyéb — mondja Pieper —, mint a hétköznapi lét tömjénezése. Nem más, mint a világ igenlésének, helyeslésének megvásárlása szervezett hangulatkeltéssel, illúziók keltette élményekkel.

Külön ki kell emelnünk, hogy az ünnep mibenlétére utaló legértékesebb gondolatokat tulajdonképpen Hernádi Miklós vadászta össze — az ünnepekkel foglalkozó külföldi szakirodalomban tallózva. Pieperen kívül ismerteti Martin Gerhard munkáját is, amelyből újra csak az csendül ki, hogy az ünnep éppen azáltal stabilizálja a mindennapi létviszonyokat, hogy olykor ünnepélyesen fölmagasztosítja őket. Az ünnep kárpótol a mindennapi élet elszenvedett gondjaiért, hiányaiért, de ez a kárpótlás csak arra jó, hogy az ünnepi elégedettség, gondatlanság a mindennapok sajátjává ne válhassék.

Hernádi kibányássza számunkra Villary munkásmozgalmi ünnepekhez fűződő gondolatait is, amelyekre már csak azért is célszerű odafigyelnünk, mert a munkásmozgalmi ünnepeket a *Világosság* nem egy szerzőjének fejében még a népünnepek hamis romantikájánál is töményebb köd fedi. Tanulmány-összeállításunk is szép példákat statuál, miként lehet megtorpanni a munkásmozgalmi ünnepek értelmezése előtt, pusztán azért, mert valamilyen bizonytalan forrásból fakadó kényszernek engedelmeskedve „hinni kell” ezen ünnepek előrevivő szerepében. Nem mint ha ezeknek a demonstrációknak adott helyzetben ténylegesen nem volna történelemsürgető erejük, az általánosabb érvényű igazság azonban mégis inkább az, amit Villary is állít. Hogy ti. ezek az ünnepek rendszerint „nem tudják befejezni azokat a forradalmi mozgásokat, amelyeket elindítanak. Az ünnepekben foglalt társadalomkritikát csak a forradalom tudja felfokozni s az alapkérdésekig elvezetni.”

Az institucionalizált rendezvényektől azonban sokan mégiscsak idegenkednek arra a korábban már jelzett álláspontra helyezkedve, hogy a szertartások — amelyek viszont megkerülhetetlen velejárói az efféle ünnepeknek — megbontják az „igazi” ünnep bensőséges légkörét, kiiktatják a spontaneitást, elidegenítik a szubjektumot ünnepeitől. Az „igaz” ünnepek menedékvárát ezért sokan az ún. „bensőséges családi” ünnepekben vélik felfedezni, arra hivatkozva, hogy itt még belső érzelmi szükségletből fakadó igénnyel állunk szemben, s nem holmi szertartások hangulatkeltésével.

Csakhogy megtévesztő a családi ünnepeket a magánélet ünnepeiként élesen elválasztani és szembehelyezni a társadalom *egyéb* intézményei által szervezett ünnepekkel. S éppen azért, mivel a család maga is társadalmi intézmény. Olyannyira, hogy amikor házasságkötés vagy névadás apropóján ünnepségre kerül sor, az a bensőség, amit a naiv tudat kizárólag magánérdekűnek vél, a társadalmi struktúra egészének is szilárd támasza a szokásjog szerves részeként. Egyébként is nevelés az

belső érzelmi szükségletből fakadó igényt szembeállítani a külső társadalmi elvárásokból fakadó igény kielégítésére való hajlandósággal, mert hogy ezek között a különbözőnek tetsző ünnepi magatartások között sem eredetüket, sem érdemi tartalmukat tekintve lényegi különbség nincs. Mindössze arról van szó, hogy egyik esetben az erkölcsi normatívák szabályozó rendszerének valamely sajátosságaival mélyebb az azonosulás, míg a másik esetben hűvösebb és érzelmileg ambivalens az elvárásokhoz való viszonyulás.

A családi ünnepek védelmében, különösen Szász János veti el a súlykot. „Az ünneplés — írja — az élet új viszonyai alapján felszínre hozott harmónia átéléséből fakadó boldogságélményt nyújtja.”

Szimuláció és illúzió keltette boldogságélmény ez. Pillanatnyi megfélekedezés az érdekellentétektől megnyomorított életről, a szembenállásokról, konfliktusokról, amelyek feloldhatatlanul ott feszülnek a családon belül is nemek és generációk között.

Persze a valóságról való megfélekedéstől elvitathatatlan bizonyos mérvű örömelemény. Mint ahogy az összetartozás mindenféle demonstrációjában is van valami „felemelő”. Csakhogy emögött szó sincs valamilyen új viszonyok harmonikus átéléséről. Az ünnepi manifesztáció és demonstráció semmilyen formája sem nyújt többet vagy mást az *összetartozás illúziójánál*. A valós és tényleges összetartozás permanens élménye helyett ezt kapjuk mint kárpótlást.

Az életnek ezekben a szimulált perceiben a sehova sem tartozás és a társadalmi gyökértelessnesség érzése ideig-óráig megszűnik. Az interszubjektív viszonyok kapnak egy kis pezsgést. S ennyiben vitathatatlan az ünnep személyiségeltető ereje. De csak ennyiben. Ez azonban mintegy mellékterméke az ünnepnek. Az egésznek más a célja és értelme.

„Az ünnep: valóságos magatartásból emelt monumentum — írja Ansel Éva —, amellyel az emberek megerősítik egymáshoz fűződő köteleiket.” S végső soron erről van szó, erre megy ki minden, az egymáshoz fűződő kötelek megerősítéséről. Csak nem úgy, nem abban az összefüggésben, ahogyan ezt Ansel Éva értelmezi. Nem feltétlenül és egyértelműen a javára írandó ez az ünnepnek, mint ahogyan ő véli. Hiszen az emberek — paradox módon — annak a hatalomnak, annak az együttélési formának emelnek „monumentumot”, egymáshoz való kötődéseiknek azokat az intézményesen — osztály- és érdekviszonyok által — szabályozott formáit erősítik meg, amelyeket elszenvednek, s amelyen voltaképpen változtatni szeretnének.

Ansel szerint csak a valóságos emberi közösségeknek vannak igazi ünnepeik. Mert, mint írja, „csak ezek a közösségek, csak a bennük egymásra utalt egyének képesek az év bizonyos napjait kivételesen felszabadulttá és örömtelivé emelni”.

Mármost a kérdés nemcsak az, hogy egyáltalában vannak-e ilyen valóságos emberi közösségek, hanem hogy ha volnának is, mi szükségünk

volna ezeknek az ünnepekre. Ha volnának, avagy ha majdan lesznek ilyen közösségek, lényegükből fakadóan feleslegessé fogják tenni az ünnepeket, hiszen általuk az ünnep legfőbb funkcióját vesztené el: közösségtöltő szerepét.

Egyébként az igazi ünnepek hollétét, illetve a valós emberi közösségek mibenlétét illetően Ancsel Éva meglehetősen talányszerűen fogalmaz. Előbb elfogult szavakkal szól az „igazi” ünnepekről, „a nembeli történelmi hagyaték átörökítésének, belsővé tételének kivételes kollektív akusairól” alább néhány passzussal azt fejtegeti, hogy „az elidegenedés birtokába veszi, átítatja, eltorzíja, hivatalossá teszi az ünnepeket is”. Márpedig ott, „ahol nincsenek valóságos emberi közösségek, (...) az ünnepeknek csak a formái maradnak meg: maga a fetiszizált ceremónia zajlik le kiüresedve. Az ilyen akcióból hiányzik a jövő dimenziója, de nem is a valóságos múlt felé fordítanak, nem annak nembeli értékeit örökítik át, hanem alapvetően a fennálló szentesítését, hamis dicsfényvel övezését szolgálják”.

Nem derül ki viszont, hogy az elidegenedést milyen társadalmi formációkra szabadjon értenünk. Vajon kizárólag csak a polgári társadalmak sajátja-e?

És valahol itt szeretnénk visszautalni a társadalomtudományos gondolkodás apologetikus szerepvállalásának örökségére. Arra a gondolati erőtlenségre, ami lehetetlenné teszi konkrét társadalmi jelenségek hátterének konzekvens kifejtését.

Tulajdonképpen egyszerű magyarázata van ennek.

Mivel az ünnep *mindig és mindenütt* politikai szükségleteket elégít ki elsősorban (függetlenül attól, hogy ezek a politikai szükségletek aktuálisan milyen formában jelentkeznek), az apologetikus szerepet vállaló — úgy is mondhatnánk, hogy a „hatalomnak lekötöztetett” — tudomány a valós összefüggések kibogozása helyett ezen politikai szükségleteknek gyárt ideológiát. Ebből a szerepvállalásból fakad a családi ünnepek meghittségének idealizálása éppúgy, mint a népi ünnepek szentimentális eszményítése, ez a magyarázata az állami rendezvények tiszteletudó emlegetésének. Ebből az apologetikus szerepvállalásból fakad az a buzgó körülményeskedés, hogy az ünnep körünkben tapasztalható virágzó formái minden érdemi elmarasztalástól mentesüljenek.

Pedig hát messze még az idő, amikor az emberek már nem lesz szükségük az együvé tartozás *demonstrálására*, a közösségbe tartozás illúziókkal fűszerezett élményére. Soká lesz még, mire a hétköznapiak olyannyira megszépülnek, olyan gazdag emberi tartalmat nyernek, hogy az ünnepek bizvást a történelem lovtárába kerülhetnek.

Egyelőre még a politikai és katonai demonstrációk virágkorát éljük. És hiába a szemérmes menekvés az ünneplés igazabbnak, meghittebbnek vélt formái felé, nem egyéb ez öntévesztésnél, nem egyéb az ünnep történelmi devalválódásának rafinált mentési kísérleteinél. S mivel, tudva

vagy sem, ez a szemérmes mentési szándék ott settenkedik a *Világosság* „ünnep-számában” is, elsősorban ezeknek a nosztalgiáknak az árnyoldalára szerettünk volna néhány reflexióval rávilágítani.

Persze, lehetett volna máshogy is, sokféleképpen értelmezni és rendezgetni ezt a gondolatgazdag és színes anyagot. Ha mi legnagyobb figyelmet mégis annak a kérdésnek szenteltünk, hogy miként reprezentálódik az ünnep ideologikus háttere, s nem is annyira egy-egy szerzőnél, hanem a tanulmány-összeállítás egészében, akkor ez abból a meggyőződésünkből fakadt, hogy éppen ezen sarkalatos kérdésekben véljük a gondolati erőfeszítés legfőbb értékét, erejét lemérni. S ha elejtett megjegyzéseinkből arra lehet következtetni, hogy sajátos szempontunkat tekintve nincs okunk nagyobb elégedettségre, nem vitatható el az sem, hogy ezekben a — végsősoron mégiscsak első — erőfeszítésekben is ott tapintható már a hétköznapi és ünnep, és emögött társas-személyes létünk érettebb, mélyebb — kritikussabb — értelmezésének lehetősége.